

YOSHLARNING KOMMUNIKATIV FAOLIYATINI SHAKLLANTIRISHDA MILLIY BAYRAMLARNING AHAMIYATI

Aymurzaev Esmurza Kalmurzaevich

Roodell Recovery nomidagi JSJH Yurist yordamchisi

Alimbaeva Liza Azat qizi

Qo'ng'iroq tumani ixtisoslashtirilgan maktab-internati o'qituvchisi

Annotatsiya: Maqolada milliy bayram fenomeni ko'rib chiqiladi. Insonning ongli mehnati asosida samarali tajribalar shakllangan. Chuqur ma'noli va madaniylashgan tajribalar urf-odatlariga ayallangan. Asosiy ahamiyatga ega bo'lgan urf-odatlar asosida marosimlar paydo bo'lgan. Jamiyat turmushida o'ziga xos o'rin egallagan hodisa va quvonch bilan o'tadigan voqiyalar asosida bayramlar shakllangan. Bayramlar xalqning eng yaxshi urf-odatlarini, odab-ahloh qoidalarini o'z ichiga olish, saqlash va rivojlantirishi bilan yoshlar tarbiyasida ahamiyatli kuchga ega. Har bir bayram orqali xalq tilagi, orzu-armonlari, tajribalari avlodlardan avlodga qadriyat sifatida o'tadi. XX asrning so'nggi o'n yilliklarida bayramga sotsiologik qiziqishning keskin ortishi kuzatildi. Bayramlarning ijtimoiy-madaniy mohiyati bugungi kunda falsafa, madaniyatshunoslik, sotsiologiya va pedagogikaning eng kam o'rganilgan sohalaridan biridir. Shu bilan birga, davlat bayrami fenomeniga fanlararo yondashuv, bizningcha, eng istiqbolli tadqiqot yo'nalishidir.

Kalit so'zlar: ijtimoiy-madaniy tarbiya, milliy bayram, muloqot, o'z-o'zini anglash

Аннотация: В статье рассматривается феномен государственного праздника. На основе сознательного человеческого труда формировались действенные переживания. Глубоко осмысленные и культурно окультуренные переживания превращались в традиции. На основе традиций первостепенной важности формировались ритуалы. Праздники формировались на основе событий, занимающих особое место в жизни общества, и радостных событий. Праздники имеют значительную силу в воспитании молодежи, вбирая, сохраняя и развивая лучшие традиции, мораль и нравственность народа. Через каждый праздник из поколения в поколение передаются по наследству желания, мечты и переживания народа. Отмечено резкое возрастание социологического интереса к празднику в последние десятилетия XX века. Социально-культурная сущность государственных праздников является сегодня одной из наименее изученных областей философии, культурологии, социологии, педагогики. Поэтому междисциплинарный подход к феномену государственного праздника является, на наш взгляд, наиболее перспективным исследовательским направлением.

Ключевые слова: социально-культурное образование, национальный праздник, коммуникация, самосознание

Abstract: The article the phenomenon of the state holiday is considered. Effective experiences have been formed on the basis of human conscious labor. Deeply meaningful and culturalized experiences have turned into traditions. Rituals have emerged on the basis of traditions of primary importance. Holidays have been formed

on the basis of events that occupy a special place in the life of society and joyful events. Holidays have a significant power in the education of youth by incorporating, preserving and developing the best traditions, morals and ethics of the people. Through each holiday, the wishes, dreams and experiences of the people are passed down from generation to generation as a legacy. The last decades sharp increase of sociological interest to a holiday XX century is noted. The welfare essence of the state holidays is today one of the least studied areas of philosophy, cultural science, sociology, pedagogics. Thus the interdisciplinary approach to a phenomenon of the state holiday is, in our opinion, the most perspective research direction.

Keywords: socio-cultural education, national holiday, communication, self-awareness

XIX asrda bayramlarni madaniy va ijtimoiy-pedagogik hodisa sifatida o'rganish, birinchi navbatda, etnograflar va folklorshunoslar tomonidan to'liq va batafsil tavsiflangan dehqonlarning kalendar bayramlari marosimlarini o'rganishga qaratilgan. Biroq, o'sha paytda to'plangan materiallar amalda o'rganilmagan, etnograflar faqat xalq va davlat bayramlari marosimlarini yozib olishgan. Bayramlarning har xil turlariga bag'ishlangan qator asarlarda kalendar marosimlarining agrar sikl bilan bog'liqligi atroflicha tahlil qilingan. Bir qator tadqiqotlar an'anaviy taomlarga, shu jumladan bayramona taomlarga, dasturxon odobiga bag'ishlangan. T.A. Bernshtamning qayd etishicha, «bayram» so'zi odatda taqvim-iqtisodiy va hayotiy davrlarning ozmi-ko'p ahamiyatli barcha marosimlarini, shu jumladan ish kunlarida sodir bo'ladigan marosimlarni ham ifodalaydi» (2, 136-bet). Bizningcha, bayramni belgilashning eng mantiqiy usuli uni xalq madaniyati sohasi bilan cheklash (masalan, davlat bayramlarini hisobga olmaganda) bo'ladi. Masalan, bayramning ta'riflarini odamlar ishlamaydigan vaqt sifatida ajratib ko'rsatishimiz mumkin. Bu "bayram" so'zining etimologiyasidan (bo'sh, ya'ni "bo'sh" so'zidan) juda aniq. Milliy bayram hodisasi, birinchi navbatda, etnografiya, madaniyatshunoslik, tarix kabi tavsifiy fanlar tomonidan o'rganiladi. XX asrning so'nggi o'n yilliklarida bayramga sotsiologik qiziqish keskin ortdi va bayramni ijtimoiy hodisa sifatida har tomonlama tahlil qilishga harakat qilindi. Biroq, umuman bayram institutini, xususan, davlat bayramini o'rganishga bag'ishlangan sotsiologik va pedagogik adabiyotlar hali ham kam. Har qanday bayram ijtimoiy-madaniy kodga - madaniyatning o'sha qadriyat qirralarini o'z ichiga olgan mifologik matnga asoslanganligi sababli, ushbu bayramni saqlashga qaratilgan, jamiyatning ma'naviy rivojlanishining o'zagi bo'lgan ana shu qadriyat jihatlaridir. An'ana va urf-odatlar bu qadriyatlarni o'z zimmasiga oladi, ularni avloddan-avlodga o'tkazadi va asrlar davomida o'zgarmagan holda mavjud bo'lishi mumkin. Aynan bayramlarning yoshlarning kommunikativlik qobiliyatini shakllantirishdagi tasiri, bu mavzuga chuqurroq arashga undaydi. Ijtimoiy falsafada muloqot ijtimoiy munosabatlar shakllanadigan va qo'llab-quvvatlanadigan, odamlar o'rtasida axborot, ma'no va qadriyatlar almashinadigan asosiy jarayon sifatida qaraladi. U insonning mavjudligi, tafakkuri va madaniyatining asosidir. Muloqot deganda shunchaki ma'lumot uzatish emas, balki ijtimoiy aloqalarni yaratish va saqlash, ma'no almashish va umumiy tushunchani shakllantirish jarayoni sifatida tushuniladi. Kommunikativlikning yuzaga kelishida bayramlar bosh ro'lni bajaradi. Shunki vaqti-vaqti bilan madaniyatda

ijtimoiy inqirozlar - jamiyat hayotidagi burilish nuqtalari bilan birga bo'lgan qadriyatlar o'zgarishi sodir bo'ladi. Bunday davrlarda urf-odatlar va urf-odatlar tizimlari barbod bo'ladi, ular asosida yotgan miflar barbod bo'ladi, ijtimoiy tuzilma buziladi va qayta tashkil etiladi, butun jamiyat va uning alohida a'zolarining dunyoqarash bazasi o'zgaradi, jamoaviy va shaxsiy identifikatsiyalar qaytadan tashkil topadi (3, 73-bet). Bularning barchasini bayram tizimining dinamikasini, uning elementlari o'rtasidagi munosabatlar dinamikasini, ushbu tizimning ayrim xususiyatlarining ahamiyatini kamaytirish yoki oshirishni kuzatish orqali kuzatish mumkin. Makro darajada milliy bayramni ijtimoiy o'zini o'zi aks ettirish vositasi va natijasi sifatida ko'rish mumkin: uning o'zini o'zi bo'lgan joy va zamon bilan bog'liqligi, vaqt va makonning boshqa nuqtalarida joylashgan jamiyatlar bilan o'zaro munosabati, o'z tarixi va kelajakdagi missiyasi haqidagi g'oyasi, boshqa ijtimoiy tizimlarning tarixiy rivojlanishi bilan bog'liqligi. Davlat tomonidan tasdiqlangan bayramlar tizimi mafkuraviy va diniy yo'nalishni, xalq ishtirok etgan tarixiy voqealarni, hozirgi paytda g'urur yoki uyat his qilish kerak bo'lgan voqealarni talqin qilishni ko'rsatadi. Bundan tashqari, hatto makro darajada ko'rib chiqiladigan bayramlar tizimida shaxsiy xususiyatning nuanslarini ajratib ko'rsatish mumkin: shaxsning davlat uchun qiymati (shaxsni ijtimoiy maqsadlarga erishish vositasi sifatida tekislash va ko'rib chiqish yoki erishish butun jamiyatning maqsadi bo'lgan eng yuqori qadriyat sifatida talqin qilinishi mumkin); alohida fuqarolarning huquqiy holatini aks ettirish, insonparvarlik maqsadlarini ko'rsatish va boshqalar. Tarixiy merosning bir bo'lagi bo'lib, yildan-yilga muntazam takrorlanib turuvchi bayramlar bizga o'z ildizlarimizni doimo eslatib turadi, buni anglamay turib, millatning o'zligini anglashi mumkin emas – u etnik yoki fuqarolik tamoyillariga asoslanadi. O'tmishga qaytish, uni qayta ko'rib chiqish, tarixiy voqealarga zamonaviylik nuqtai nazaridan qarash xalqni (makrosotsial tanani) davriy ravishda o'zining tarixiy tajribasi, maqsadlari, rivojlanish yo'nalishini qayta ko'rib chiqishga majbur qiladi. Diniy, etnik-madaniy, siyosiy (partiyaviy mansublik ma'nosi) va hududiy xususiyatlari bilan birlashgan turli xil ijtimoiy jamoalarning bayram tizimlari o'zlarining ijtimoiy afsonaviy tizimlarini o'z ichiga oladi, tegishli asosiy va instrumental qadriyatlarni mustahkamlaydi. O'z navbatida, bu guruhlar mikroguruhlariga bo'linadi - oilalar, iqtisodiy tashkilotlar (korporatsiyalar, ishlab chiqarish jamoalari va boshqalar), qiziqish guruhlari (klublar va to'garaklar), bu erda ularning qiymat tizimlari qo'llab-quvvatlanadi. O'z bayramini nishonlash jarayonida hissiy (shuning uchun ijtimoiy) aloqalar mustahkamlanadi. Bu, o'z navbatida, guruh ichidagi birdamlikni oshirishga va guruhning yanada samarali ishlashiga yordam beradi. Bayram davomida guruh o'zining madaniy merosini, axloqiy va axloqiy me'yorlarini, xulq-atvor turlarini, ijtimoiylashuv va madaniyatni rivojlantirish mexanizmlarini o'z ichiga oladi. Bayramona xatti-harakatlar yorqin, ifodali, hissiy va shuning uchun oddiy shakllarga qaraganda yosh avlodning shakllanishiga samarali ta'sir qiladi. Yagona shaxsning bayram tizimi murakkab, chunki bu shaxs bir vaqtning o'zida ko'plab ijtimoiy guruhlarning a'zosi va ko'plab ijtimoiy rollarning tashuvchisi. Shaxsning bayram tizimi qanchalik murakkab bo'lsa, uning ijtimoiy faolligi, muayyan ijtimoiy guruhlarga qo'shilishi, ular bilan o'zini o'zi identifikatsiyalashi qanchalik yuqori bo'lsa. U shaxs sifatida ayrim ijtimoiy guruhlarning dunyoqarash tizimlariga mos keladigan va boshqalarga qarama-qarshi bo'lgan qarashlar va e'tiqodlar tizimiga ega.

Bu bayramona xatti-harakatlarning isyonkor, isyonkor turida yoki an'anaviy marosimlarga rioya qilishda yoki ijodiy faoliyatning namoyon bo'lishida, bayramona o'yinga yangilik kiritishda o'z ifodasini topishi mumkin. Shunday qilib, milliy bayram (ayniqsa, turli guruhlar tomonidan turlicha baholanadigan va talqin etiladigan tarixiy voqealar bilan bog'liq) jamiyatda mavjud bo'lgan qadriyatlar tabaqalanishini, an'analar dinamikasini belgilovchi an'anaviy va muqobil qadriyatlar tizimi o'rtasidagi raqobatni aniq ko'rsatishi mumkin. Shaxsiy darajada milliy bayram har doim boshqasining mavjudligini nazarda tutadi. Shaxs uchun milliy bayram har doim uning ma'lum bir ijtimoiy guruhga mansubligiga asoslanadi, uning a'zolari o'rtasida ma'lum ma'naviy aloqa o'rnatiladi. Zamonaviy marosimlarga to'ylar, o'qishga kirish, o'quvni bitirish va hokazolar kiradi. Bu marosimlar shaxsiy o'ziga xoslik mavjudligida burilish nuqtalarini belgilaydi va ularda ishtirok etish, odatda, shaxs tomonidan umrbod esda qoladi. Bular insonning yangi muhitga moslashishi va ijtimoiylashuvi, uning qadriyatlari, maqsadlari, ideallari, bayramlari, an'analari va urf-odatlarini tizimlarini o'zlashtiradigan daqiqalardir. Shu paytdan boshlab, bunday transformatsion marosimlarning yubileylerini nishonlash shaxs hayotiga kiritilishi mumkin, bu ham shaxsning o'zini guruh bilan tanishtirishi, o'zini ushbu guruhdagi shaxs sifatida ko'rish va ular bilan kommunikatsiya o'rnatish qanchalik muhimligini ko'rsatadi. Milliy bayram, afsuski, o'zining avvalgi shiddatini, portlovchi xususiyatini yo'qotdi. Bayramlarni milliylashtirish tendentsiyasi mavjud - davlat keng ko'lamli bayramlarni o'z nazorati ostiga oladi, ularni rasmiylashtiradi, norasmiy ommaviy davlat bayrami esa pasayishni boshdan kechirmoqda. Milliy karnaval tantanalarining barham topishi, ehtimol, ijtimoiy ierarxiyani tekislaydigan bunday bayramlarga talabning yo'qligi bilan bog'liqdir. Biroq, ommaviy bayramlar davlatni barqarorlashtirishning samarali vositasi, madaniyatdagi an'analar va innovatsiyalar o'rtasidagi optimal muvozanatni topish vositasi bo'lib qolmoqda. So'nggi paytlarda jamiyatda sokin tarizda o'tuvchi bayramlarga moyillik kuzatilmoqda. Oila doirasida, do'stlar davrasida o'tkaziladigan bayramlar katta ahamiyat kasb etmoqda. Ushbu bayramlar ko'pincha umumiy ovqatlanish, bayramona bezatilgan stolda norasmiy bayramona muloqotga to'g'ri keladi va ishtirokchilarning ijodiy o'yinlari, shuningdek, bayramchilar o'rtasidagi guruh ichidagi munosabatlarning ahamiyatini, ularning bir-biriga bo'lgan e'tibor va g'amxo'rlik namoyon bo'lishini ko'rsatadigan bayram sovg'alari almashinuvini o'z ichiga olishi mumkin. Bu tendentsiya jamiyatda sodir bo'layotgan transformatsiya jarayonlarini, erkinlik kabi qadriyatning dolzarbligini ham aks ettiradi.

Shunday ekan aynan ijtimoiy-madaniy makon-zamon yoshlarning o'z-o'zini anglashini shakllantirishda madaniyat muassasalari faoliyatiga katta ta'sir ko'rsatishi mumkin. Aynan ijtimoiy-madaniy makon-zamon ta'sirida ta'lim va madaniyat muassasalarida yosh shaxsning samarali ijodiy o'zini o'zi anglashi va o'zini o'zi anglashi uchun sharoitlar yaratiladi. Ijtimoiy-madaniy makonda milliy bayramni tashkil etishning asosiy omillaridan biri bu muloqot, bilim va ta'sir qilishdir, bu yoshlarni axborot oqimida yashashga o'rgatadi. Kasbiy faoliyatda ijodiy va shaxsan amalga oshirilishi mumkin bo'lgan uning uzluksiz o'z-o'zini rivojlantirishi, ehtiyojlarini, zaruriyatini, qiziqishini, idrokini, e'tiborini keskinlashtirish uchun zarur shart-sharoitlar va shart-sharoitlarni yaratish. Tadqiqotchilar buni aniqladilar Yoshlarning hayotiy muvaffaqiyati va samarali o'zini o'zi anglashi ijodiy va ijtimoiy

faollikning yuqori va uzoq muddatli namoyon bo'lishi, harakatchanlik va moslashuvchanlik, inqirozli vaziyatlardan chiqish qobiliyatini rivojlantirish orqali erishiladi. Binobarin, ushbu maqsadlarga erishish uchun ommaviy axborot vositalari va madaniyat muassasalarining ijtimoiy-madaniy makon-zamon asosidagi o'zaro hamkorligida ularning yoshlar bilan bo'lgan faoliyati mazmunida o'zgarishlar ro'y beradi. Yoshlarda milliy bayramga tayyorgarlik ko'rish va o'tkazish paytida o'z –aro birgalikda ishash qobiliyati oshadi va ular ijtimoiylashuv jaroyanida qiyinchilikka kamroq uchraydilar. Bu esa kelgusi avlotniy jamiyatga aralashuviga undagi qadiriylarni hurmat qilgan holda tushinishiga katta yordam beradi.

Adabiyotlar:

1. Baller, A. Madaniyat taraqqiyotidagi uzluksizlik / A. Baller. - M.: Nauka, 1969 yil.
2. Gurevich, P. S. Ijtimoiy mifologiya / P. S. Gurevich. - M.: Mysl, 1983 yil.
3. Jigulskiy, K. Davlat bayrami va madaniyati / K. Jigulskiy. - M.: Mysl, 1995 yil
4. Муцрик А.В. Социализация и воспитание подрастающего поколения. — М.:Знание, 1990.
5. Жабборов И. Ўзбек халқи этнографияси. — Т.: Ўқитувчи, 1994. — 320 б
6. Маврулов А. Маънавий баркамол инсон тарбияси. — Тошкент, 2008.
7. Соколов Э.В. Свободное время и культура досуга. — л, 1977